

Meteoroloogid nuputavad uusi eestikeelseid sõnu

Omakeelsete oskussõnade väljamõtlemine ja nende kasutamine näitab hoolt meie emakeele vastu.

Jüri Kamenik

Eestikeelses meteoroloogiakirjanduses ja -loengutes on juba ammu olnud probleemiks oskussõnade võõrapärasus. Hakkasin selle üle rohkem mõtlema suvel 2010, kui Eestis tuli sageli ette tugevat äikest ning 26. juulil ja 8. augustil tegid palju kahju meil suhteliselt haruldased intensiivsed äikesetormid (joon- ja eriti hiidpagid).

Esimese hooga hakkasime äikesetorme, mida iseloomustab küll suur intensiivsus, aga võrdlemisi lühike kestus, kutsuma äikesekuningaks. Äikesetorme, mida iseloomustab lisaks intensiivsusele ka pikk kestus, nimetasime pagikuningaks (derecho).

Aja jooksul sai selgeks, et need nimetused ei pruugi olla sobivaimad, sest leidus kriitikuid, kelle arvates mõjuvad kuningad meie kultuurikontekstis ja olemasolevaid terminisüsteeme arvestades kentsakalt ja liiga pretensioonikalt.

Koostöös huvilistega

Neli aastat tagasi rääkis kosmoseterminitest, aga ka üldse oskussõnade loomisest ja kasutuselevõttust Vikerraadio saates "Labor" huvitavalt ja kaasakiskuvalt Uno Veisman. See pani mind taas terminiloome üle mõtlema ning julgustas meteoroloogiaski uusi mõisteid välja pakkuma ja propageerima. Lõpliku tõuke andis 2013. aasta jaanuaris Tartus peetud tsüklonaalsete tormide konverents ja sellele järgnenud arutelu ilmahuviliste, eriti Ain Vindi ja Tartu Ülikooli hüdroloogi Arvo Järvetiga.

Koos mõtlesime ilmanähtustele mitmeid uusi eestikeelseid nimetusi, mille kohta küsisime nõu teistelt meteoroloogidelt, klimatoloogidelt, geograafidelt, aga ka keeleasjatundjatelt.

Uute terminitena võeti kasutusele "lihtpagi", "liitpagi", "joonpagi", "hiidpagi", "liitrünksajupilv", "liitrünksajupilv", "ülirünksajupilv", "joonpilv". Veel üks uus mõiste on "äikesesademed". See sõna sündis minu bakalaureusetöö käigus, sest kasutasin seal korduvalt pikka fraasi "äikesega kaasnevad sademed". Ülikooli geograafiaosakonnas mõeldi välja lühem ja suupärasem "äikesesademed". Kompaktsema terminini on jõutud näiteks ka "pilvesisese välgu" lühendamisega "pilvesisevälguks".

Kuid arutelu ja mure võõrapärasuse eelistamise pärast pole vaibunud, seda võib kogeda isegi suhtlusportaali Facebook ilmahuviliste gruppides. Sealt on pärit ka ühe keeleteimetaja tõdemus: "Kurvastavalt paljud tudengid (ja hiljem kõrgharitud spetsialistid) ei tunne oma eriala sõnavara – ei hooli sellest."

Arvan ka ise, et see on probleem. Mõte praegust lugu kirjutada hargnes siis, kui nägin ühes leheartiklis

võõrsõna derecho. Selle eestikeelseks eeliterminiks võiks valida “hiidpagi” ning uue mõiste tutvustamiseks ja kinnistamiseks sobiks algul selle kõrval sulgudes esitada ingliskeelne vaste.

Nüüd, mitu aastat hiljem, saan öelda, et akadeemiline kogukond pole seda eestikeelset terminit siiski päris omaks võtnud. Sama mõiste tähistamiseks on kasutatud ka muid sõnu, näiteks “sirgäikesetorm” (mis tegelikult on eksitav, sest tegu ei ole sirge, vaid kaarja kujuga nähtusega, näiteks radarpildis; küll aga on “pagituuled” inglise keeles straight-line winds). Kuid samas on “hiidpagi” leidnud märkimisväärset tunnustust ja arvan, et seda sõna peab lihtsalt rohkem tutvustama.

Algatus tudengitelt

Kogemus on näidanud, et terminidiskussiooni algatus võib vabalt tulla ka üliõpilastelt. Koostöös vanemate kolleegidega jõutakse hiljem tõenäoliselt parima sisu ja vormiga uute terminiteni.

Uusimatest ilmaterminitest jõudis 2013. aasta ÕSi “joonpilv”. Nüüd kogume ettepanekuid juba uue ÕSi tarbeks. Oleks muidugi soliidsem tekitada meteoroloogia terminikomisjon, mis saaks taotleda loometoetusi ja kuhu kuuluks ka keeleteadlikke professoreid.